

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય

વિરુદ્ધ

ટી. સૂર્યચંદ્ર રાવ

[અરિજીત પસાયત અને સી.કે. ઠક્કર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

આંધ્ર પ્રદેશ જમીન સુધારણા (ખેતીલાયક જમીન ધારણ કરવા પરની ટોચમર્યાદા) ધારો, ૧૯૭૩ – જમીન ટોચમર્યાદા – વધારાની જમીનનું સમર્પણ (સરન્ડર) – સત્તાધિકારીઓ દ્વારા સ્વીકૃત – જમીન અગાઉથી જ જમીન સંપાદન ધારા હેઠળ સંપાદિત થયેલી હોવાનું માલૂમ પડ્યું – ટ્રિબ્યુનલે સમર્પિત જમીનના બદલામાં વૈકલ્પિક જમીનની માંગણી કરી – હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું કે પૂછપરછ પછી સમર્પણનો સ્વીકાર કર્યા બાદ ટ્રિબ્યુનલ માટે આદેશમાં ફેરફાર

કરવો ખુલ્લો ન હતો – અપીલ પર, ઠરાવવામાં આવ્યું કે: ટ્રિબ્યુનલે તેના આદેશમાં યોગ્ય રીતે સુધારો કર્યો – જ્યારે કપટ આચરવામાં આવ્યું હોય ત્યારે ટ્રિબ્યુનલ પાસે તેની ભૂલ સુધારવાની સત્તા હતી.

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો:

"કપટ" – નો અર્થ.

સામાવાળાએ આંધ્ર પ્રદેશ જમીન સુધારણા (ખેતીલાયક જમીન ધારણ કરવા પરની ટોચમર્યાદા) ધારો, ૧૯૭૩ હેઠળ પોતાની જમીનની ટોચમર્યાદા નક્કી કરવા અંગેનું પત્રક રજૂ કર્યું હતું. જમીનની ટોચમર્યાદા નક્કી થયા પછી, સામાવાળાએ અમુક જમીન વધારાની જમીન તરીકે સમર્પિત કરી, અને સત્તાધિકારીઓ દ્વારા તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ એવું જોવામાં આવ્યું કે જે જમીન સમર્પિત કરવામાં આવી હતી તે અગાઉથી જ જમીન સંપાદન ધારો, ૧૮૯૮ હેઠળ સંપાદિત કરવામાં આવેલી હતી. તેથી ટ્રિબ્યુનલે અગાઉ સમર્પિત કરાયેલી જમીનના બદલામાં વૈકલ્પિક જમીનોને વધારાની તરીકે જાહેર કરવાની માંગણી કરતો આદેશ પસાર કર્યો. તેની સામેની અપીલ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. રીવિઝન માં, હાઇકોર્ટે ઠરાવ્યું કે પૂછપરછ પછી ટ્રિબ્યુનલે સમર્પણનો સ્વીકાર કર્યો હોવાથી, તેના માટે આદેશમાં ફેરફાર કરવો ખુલ્લો ન હતો, ભલે તેની પાસે કપટ આચરવામાં આવ્યું હોય ત્યારે બાબતને પુનઃ ખોલવાની સત્તા છે. આથી વર્તમાન અપીલ કરવામાં આવી છે.

અપીલ મંજૂર રાખતાં, અદાલતે

ઠરાવ્યું: હાઈકોર્ટનો આદેશ ભૂલભરેલો છે. એ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે સામાવાળા દ્વારા સમર્પણ માટે ઓફર કરવામાં આવેલી જમીન રાજ્ય દ્વારા અગાઉથી જ સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અને તે તેમાં નિહિત થઈ ગઈ હતી. આ સ્પષ્ટપણે કપટનો ફોડનો કેસ હતો. માત્ર એટલા માટે કે પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે સામાવાળાએ સ્પષ્ટપણે કપટ આચર્યું હતું ત્યારે ટ્રિબ્યુનલ તેની ભૂલ સુધારવાની સત્તાથી વંચિત થઈ જતી નથી. ટ્રિબ્યુનલ અગાઉના આદેશમાં સુધારો કરવા અને તેમાં ફેરફાર કરવા માટે ન્યાયી હતી. એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલે તેને બહાલ રાખવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી. [૮૧૨-બી ; ૮૧૬એ]

શ્રીમતી સૃષ્ટિ ધવન વિરુદ્ધ મેસર્સ શો બ્રધર્સ, ૧૯૯૨ (૧) એસસીસી ૫૩૪; રોશન દીન વિરુદ્ધ પ્રીતિ લાલ, ૨૦૦૨ (૧) એસસીસી ૧૦૦; રામ પ્રીતિ યાદવ વિરુદ્ધ યુપી બોર્ડ ઓફ હાઈસ્કૂલ એન્ડ ઈન્ટરમીડિયેટ એજ્યુકેશન, ૨૦૦૩ (૮) એસસીસી ૩૧૧; અશોક લેલેન્ડ લિમિટેડ વિરુદ્ધ તામિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૪ (૩) એસસીસી ૧; ગૌરીશંકર વિરુદ્ધ જોશી અંબા શંકર ફેમિલી ટ્રસ્ટ, ૧૯૯૬ (૩) એસસીસી ૩૧૦ અને એસપી ચેંગલવરાયા નાયડુ વિરુદ્ધ જગન્નાથ, ૧૯૯૪ (૧) એસસીસી ૧ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

રામ ચંદ્ર સિંહ વિરુદ્ધ સાવિત્રી દેવી અને અન્ય, ૨૦૦૩ (૮) એસસીસી ૩૧૯; ડૉ. વિમલા વિરુદ્ધ દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન, ૧૯૬૩ (પૂરક) ૨ એસસીઆર ૫૮૫ અને ઇન્ડિયન બેંક વિરુદ્ધ સત્યમ ફેબ્રિસ (ઇન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, ૧૯૯૬ (૫) એસસીસી ૫૫૦ નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો.

લાઝારસ એસ્ટેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ બીસ્લી, ૧૯૫૬ (૧) ક્યુબી ૭૦૨ નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો.

વેબસ્ટર્સ થર્ડ ન્યૂ ઇન્ટરનેશનલ ડિક્શનરી; બ્લેક્સ લીગલ ડિક્શનરી, કન્સાઇઝ ઓક્સફર્ડ ડિક્શનરી; હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો.

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: દીવાની અપીલ નંબર ૪૪૬૧/૨૦૦૫.

આંધ્ર પ્રદેશ ઉચ્ચ અદાલતના સીઆરપી નંબર ૨૨૧૭/૧૯૯૬ માં તારીખ ૨૪/૦૧/૨૦૦૩ ના ચુકાદા અને આદેશ પરથી.

અપીલકર્તાઓ વતી દેબોજીત બોરકાકાટી, મનોજ સક્સેના, અમિત મેહરિયા અને મોહનપ્રસાદ મેહરિયા.

સામાવાળા વતી એમ. શ્રીનિવાસ આર. રાવ, શ્રીનિવાસ કોટની અને જોન મેથ્યુ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અરીજીત પસાયત દ્વારા આપવામાં આવેલ. લિવ મંજૂર.

આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને મંડલ મહેસૂલ અધિકારી (ટૂંકમાં 'મહેસૂલ અધિકારી') પેદ્દાપુરમ, પૂર્વ ગોદાવરી, આંધ્ર પ્રદેશ વડી અદાલતના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાની કાયદેસરતાને પડકારે છે. આક્ષેપિત આદેશ દ્વારા વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે લેન્ડ રિફોર્મ્સ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ, પૂર્વ ગોદાવરી, કાકીનાડા (ટૂંકમાં "એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ") અને લેન્ડ રિફોર્મ્સ ટ્રિબ્યુનલ, કાકીનાડા (ટૂંકમાં "ટ્રિબ્યુનલ") એવું ઠરાવવામાં ન્યાયી ન હતા કે સામાવાળાઓએ હકીકતો છુપાવીને કપટપૂર્વક અયોગ્ય લાભ લીધો હતો; જેના દ્વારા આંધ્ર પ્રદેશ જમીન સુધારણા (ખેતીલાયક જમીન ધારણ કરવા પરની ટોચમર્યાદા) ધારો, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં 'ધારો') હેઠળ લાભ મેળવ્યો હતો.

કેસની પાયાની વિગતો જે નોંધવી જરૂરી છે તે નીચે મુજબ છે:

સામાવાળાએ પત્રક આપનાર તરીકે ધારા હેઠળ પોતાની જમીનની ટોચમર્યાદા નક્કી કરવા અંગેનું પત્રક રજૂ કર્યું હતું. એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલે તારીખ ૧૬/૧૧/૧૯૭૮ ના રોજ એક આદેશ પસાર કરીને પત્રક આપનારની જમીનની ટોચમર્યાદાને વધારાની તરીકે નક્કી કરી અને અધિસૂચિત તારીખે ટોચમર્યાદા

કરતાં ૦.૪૩૮૮ એસએચ જમીન વધારાની હોવાનું જાહેર કર્યું. ત્યારબાદ, અમુક જમીનો સમર્પિત કરવામાં આવી હતી અને સમર્પણનો સ્વીકાર અતિરિક્ત અન્ન વિભાગીય મહેસૂલ અધિકારી, જમીન સુધારણા કાકીનાડા દ્વારા તારીખ ૦૮/૦૫/૧૯૯૧ ના આદેશથી કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ એવું જોવામાં આવ્યું કે જે જમીન સમર્પિત કરવામાં આવી હતી તે અગાઉથી જ જમીન સંપાદન ધારો, ૧૮૯૮ (ટૂંકમાં 'એલએ એક્ટ') હેઠળની કાર્યવાહીમાં સંપાદિત કરવામાં આવી હતી. તેથી, અગાઉ સમર્પિત કરાયેલી જમીનોના બદલામાં વૈકલ્પિક જમીનોને વધારાની તરીકે જાહેર કરવા પર વિચાર કરવા માટે તારીખ ૦૮/૦૨/૧૯૯૫ ના રોજ એક નોટિસ ફાટવવામાં આવી હતી. ટ્રિબ્યુનલે જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીના રેકૉર્ડની ચકાસણી કર્યા પછી આ સંદર્ભમાં આદેશ પસાર કર્યો. એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલમાં અપીલ કરવામાં આવી અને તે ફગાવી દેવામાં આવી. ધારાની કલમ ૨૧ હેઠળ વડી અદાલત સમક્ષ રીવિઝન કરવામાં આવ્યું, જેણે આક્ષેપિત આદેશ દ્વારા ઠરાવ્યું કે પત્રક આપનાર દ્વારા કરવામાં આવેલા પત્રકની શુદ્ધતા પર વિચાર કરવાનું કામ ટ્રિબ્યુનલનું હતું. સમર્પણ કરવાની જમીનનો સ્વીકાર કર્યા પછી, ટ્રિબ્યુનલ માટે આદેશમાં ફેરફાર કરવો ખુદો ન હતો. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ભલે જ્યારે કપટ આચરવામાં આવ્યો હોય ત્યારે બાબતને પુનઃ ખોલવાની અને જરૂરી આદેશો પસાર કરવાની સત્તા ટ્રિબ્યુનલ પાસે ઉપલબ્ધ હતી, પરંતુ પ્રસ્તુત કેસમાં ટ્રિબ્યુનલે પૂછપરછ કર્યા પછી બાબતનો સ્વીકાર કર્યો હોવાથી, જુદો અભિપ્રાય લેવો ખુદો ન હતો.

જો કે ઉચ્ચ અદાલતે સૈદ્ધાંતિક રીતે સ્વીકાર્યું કે જ્યારે ભૂલ રેકૉર્ડ પર દેખીતી હોય ત્યારે બાબતને પુનઃ ખોલવાની વ્યાપક સત્તા ટ્રિબ્યુનલ પાસે છે, પણ તેણે ઠરાવ્યું કે એકવાર પૂછપરછ હાથ ધરવામાં આવી હોય પછી બાબતને પુનઃ ખોલવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ધારાની કલમ ૧૦(૩) હેઠળ સમર્પણ સંબંધિત નિવેદન ફાઈલ કરવામાં આવ્યા પછી ટ્રિબ્યુનલે પૂછપરછ કરવાની હોય છે. માત્ર એટલા માટે કે નિવેદનમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે અમુક જમીન સમર્પિત કરવાનો પ્રસ્તાવ છે, ભલે જમીન સમર્પણ માટે ઉપલબ્ધ ન હોય તો પણ બાબતને પુનઃ ખોલવાનો કોઈ અવકાશ નહોતો.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રિબ્યુનલનો અભિગમ સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલો છે. એ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે સમર્પણ માટે ઓફર કરવામાં આવેલી જમીન અગાઉથી જ એલએ એક્ટ હેઠળ સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અને સામાવાળા માટે સદરહુ જમીન ફરીથી ઓફર કરવાનો કોઈ અવકાશ નહોતો. આ સ્પષ્ટપણે કપટપૂર્ણ કૃત્ય હતું અને તેથી, વડી અદાલત તેના અભિપ્રાયમાં ન્યાયી નહોતી.

તેના જવાબમાં, સામાવાળા વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે પૂછપરછ પછી સમર્પણ માટે ઓફર કરાયેલી જમીનનો સ્વીકાર કર્યા બાદ, ટ્રિબ્યુનલ માટે અગાઉના કોઈ સંપાદનની નોંધ લેવી ખુદી નહોતી.

ઉચ્ચ અદાલતનો આદેશ સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલો છે. એ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે સામાવાળા દ્વારા સમર્પણ માટે ઓફર કરવામાં આવેલી જમીન રાજ્ય દ્વારા અગાઉથી જ સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અને તે તેમાં નિહિત થઈ ગઈ હતી. આ સ્પષ્ટપણે કપટનો કેસ હતો. માત્ર એટલા માટે કે પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે સામાવાળાએ સ્પષ્ટપણે કપટ આચર્યું હતું ત્યારે ટ્રિબ્યુનલ તેની ભૂલ સુધારવાની સત્તાથી વંચિત થઈ જતી નથી.

"કપટ" એટલે છેતરવાનો ઇરાદો; ભલે તે પક્ષકારના પોતાના કોઈ લાભની અપેક્ષાથી હોય અથવા અન્ય પ્રત્યેના દુર્ભાવથી હોય તે અપ્રસ્તુત છે. "કપટ" શબ્દપ્રયોગમાં બે તત્વો શામેલ છે, છેતરપિંડી અને છેતરાયેલી વ્યક્તિને નુકસાન. નુકસાન એ આર્થિક નુકસાન સિવાયનું કંઈક છે, એટલે કે મિલકતથી વંચિત રાખવું, ભલે તે જંગમ હોય કે સ્થાવર અથવા નાણાંની, અને તેમાં વ્યક્તિને શરીરે, મનથી, પ્રતિષ્ઠામાં અથવા અન્ય રીતે થતા કોઈપણ નુકસાનનો સમાવેશ થશે. ટૂંકમાં, તે બિન-આર્થિક અથવા બિન-નાણાકીય નુકસાન છે. છેતરનારને મળતો લાભ અથવા ફાયદો, લગભગ હંમેશા છેતરાનાર

વ્યક્તિ માટે નુકસાન અથવા હાનિ નોતરે છે. તેવા દુર્લભ કિસ્સાઓમાં પણ જ્યાં છેતરનારને લાભ કે ફાયદો થાય છે, પરંતુ છેતરાનારને તે મુજબનું કોઈ નુકસાન થતું નથી, ત્યાં પણ બીજી શરત સંતોષાય છે. (જુઓ ડૉ. વિમલા વિરુદ્ધ દિલ્લી એડમિનિસ્ટ્રેશન, ૧૯૬૩ (પૂરક) ૨ એસસીઆર ૫૮૫ અને ઈન્ડિયન બેંક વિરુદ્ધ સત્યમ ફેબ્રિસ (ઈન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, ૧૯૯૬ (૫) એસસીસી ૫૫૦).

"કપટ" એ અન્ય વ્યક્તિનો અયોગ્ય લાભ ઉઠાવીને કંઈક સુરક્ષિત કરવાના હેતુથી જાણીજોઈને કરવામાં આવતી છેતરપિંડીનું કૃત્ય છે. તે અન્યના નુકસાન દ્વારા નફો મેળવવા માટેની છેતરપિંડી છે. તે લાભ મેળવવાના હેતુથી કરવામાં આવતી છેતરપિંડી છે. (જુઓ એસપી ચેંગલવરાયા નાયડુ વિરુદ્ધ જગન્નાથ, ૧૯૯૪ (૧) એસસીસી ૧).

"કપટ" જેમ કે જાણીતું છે તેમ દરેક પવિત્ર કૃત્યને દૂષિત કરે છે. કપટ અને ન્યાય ક્યારેય સાથે રહેતા નથી. કપટ એ પત્ર અથવા શબ્દો દ્વારા કરવામાં આવતું એવું વર્તન છે, જે અન્ય વ્યક્તિ અથવા સત્તાધિકારીને અગાઉના પક્ષકારના શબ્દો અથવા પત્રના જવાબ તરીકે ચોક્કસ નિર્ણાયક વલણ અપનાવવા માટે પ્રેરિત કરે છે. એ પણ સુસ્થાપિત છે કે ખોટી રજૂઆત પોતે જ કપટ સમાન છે. ખરેખર, નિર્દોષ ખોટી રજૂઆત પણ કપટ સામે રાહત

મેળવવાનો દાવો કરવાનું કારણ આપી શકે છે. કપટપૂર્ણ ખોટી રજૂઆતને છેતરપિંડી કહેવામાં આવે છે અને તેમાં કોઈ માણસને જાણીજોઈને અથવા અવિચારી રીતે અસત્ય પર વિશ્વાસ કરવા અને તે મુજબ વર્તવા માટે પ્રેરિત કરીને તેને નુકસાન તરફ દોરી જવાનો સમાવેશ થાય છે. કાયદાની દ્રષ્ટિએ તે કપટ છે જો કોઈ પક્ષકાર એવી રજૂઆતો કરે છે, જેને તે ખોટી હોવાનું જાણે છે, અને તેનાથી નુકસાન થાય છે, ભલે જે હેતુથી રજૂઆતો કરવામાં આવી હોય તે કદાચ ખરાબ ન હોય. અદાલત સાથે કપટના કૃત્યને હંમેશા ગંભીરતાથી જોવામાં આવે છે. મિલકતના સંદર્ભમાં અન્યના અધિકારો છીનવી લેવાના હેતુથી કરવામાં આવેલી સાંઠગાંઠ અથવા કાવતરું તે વ્યવહારને પ્રારંભથી જ શૂન્ય બનાવે છે. કપટ અને છેતરપિંડી સમાન અર્થો છે. જો કે આપેલા કિસ્સામાં છેતરપિંડી એ કપટ સમાન ન પણ હોઈ શકે, પણ કપટ એ તમામ સામ્યતાના સિદ્ધાંતો માટે અભિશાપ છે અને કપટથી કલંકિત કોઈપણ બાબતને પૂર્વ-ન્યાય સહિતના કોઈપણ સામ્યતાના સિદ્ધાંતના પ્રયોગ દ્વારા કાયમી રાખી શકાય નહીં અથવા બચાવી શકાય નહીં. (જુઓ રામ ચંદ્ર સિંહ વિરુદ્ધ સાવિત્રી દેવી અને અન્ય, ૨૦૦૩ (૮) એસસીસી ૩૧૯).

"કપટ" અને સાંઠગાંઠ કોઈપણ સંસ્કારી ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રણાલીમાં અત્યંત પવિત્ર કાર્યવાહીને પણ દૂષિત કરે છે. તે માનવ વર્તનને વર્ણવતી એક વિભાવના છે. માઈકલ લેવી કપટ કરનારને મિલ્ટનના જાદુગર, કોમસ સાથે સરખાવે છે, જે

'મને સરળ હૃદયના માણસમાં પાંખો આપીને તેને જાળમાં ફસાવવા' ની પોતાની ક્ષમતા પર આનંદિત થતો હતો. તેને છળકપટ અથવા છેતરપિંડીના કૃત્ય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. વેબસ્ટર્સ થર્ડ ન્યૂ ઇન્ટરનેશનલ ડિક્શનરીમાં સામ્યતામાં "કપટ" ને એક એવા કૃત્ય અથવા કૃત્યના લોપ અથવા છૂપાવવા તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે જેના દ્વારા એક વ્યક્તિ અન્ય વ્યક્તિ પર અંતરાત્મા વિરુદ્ધ લાભ મેળવે છે અથવા જેને સામ્યતા કે જાહેર નીતિ અન્ય પક્ષકાર માટે નુકસાનકારક હોવાને કારણે પ્રતિબંધિત કરે છે. બ્લેક્સ લીગલ ડિક્શનરીમાં, "કપટ" ને અન્ય વ્યક્તિને તેના પર ભરોસો રાખીને તેની કોઈ કિંમતી વસ્તુ છોડી દેવા અથવા કાયદાકીય અધિકાર સમર્પિત કરવા માટે પ્રેરિત કરવાના હેતુથી સત્યના ઇરાદાપૂર્વકના વિફ્રતિકરણ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે; શબ્દો દ્વારા અથવા વર્તન દ્વારા, ખોટા અથવા ભ્રામક આક્ષેપો દ્વારા અથવા જે જાહેર કરવું જોઈતું હતું તેને છુપાવીને હકીકતની બાબતની ખોટી રજૂઆત કરવી, જે અન્યને છેતરે છે અને છેતરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે જેથી તે તેના કાયદાકીય નુકસાન માટે તે મુજબ વર્તે. કન્સાઈઝ ઓક્સફર્ડ ડિક્શનરીમાં, તેને ગુનાહિત છેતરપિંડી, અયોગ્ય લાભ મેળવવા માટે ખોટી રજૂઆતનો ઉપયોગ; અપ્રમાણિક ચુકિત અથવા પ્રપંચ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ અનુસાર, રજૂઆતને ખોટી અને તેથી ખોટી રજૂઆત ગણવામાં આવે છે, જો તે ભૌતિક તારીખે સારાંશમાં અને હકીકતમાં ખોટી હોય. ભારતીય કરાર ધારો, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૭ "કપટ" ને અન્ય

વ્યક્તિને છેતરવાના ઇરાદા સાથે કરારના પક્ષકાર દ્વારા કરવામાં આવેલા કૃત્ય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ડિક્શનરીના અર્થ પરથી અથવા અન્યથા કપટ એ કોઈ હકીકત વિશે રજૂઆત કરનારની ઇરાદાપૂર્વકની સક્રિય ભૂમિકામાંથી ઉદ્ભવે છે, જેને તે અસત્ય હોવાનું જાણે છે છતાં તે રજૂઆત મેળવનારને તેના પર વિશ્વાસ કરાવીને ગેરમાર્ગે દોરવામાં સફળ થાય છે. રજૂઆત કપટપૂર્ણ બનવા માટે તે હકીકતની હોવી જોઈએ અને તે ખોટી હોવાની જાણકારી હોવી જોઈએ. એક અગ્રણી અંગ્રેજી કેસ એટલે કે ડેરી અને અન્ય વિરુદ્ધ પીક (૧૮૮૬-૮૦) ઓલ ઈઆર ૧ માં "કપટ" શું બને છે તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું હતું: (ઓલ ઈઆર પૃષ્ઠ ૨૨ બી-સી) "કપટ ત્યારે સાબિત થાય છે જ્યારે એવું બતાવવામાં આવે કે ખોટી રજૂઆત કરવામાં આવી છે (i) જાણીજોઈને, અથવા (ii) તેના સત્ય હોવાના વિશ્વાસ વિના, અથવા (iii) અવિચારી રીતે, તે સાચી છે કે ખોટી તેની પરવા કર્યા વિના". પરંતુ જાહેર કાયદામાં "કપટ" એ ખાનગી કાયદામાં "કપટ" સમાન નથી. તેમજ વ્યાપારી વ્યવહારમાં કપટ સ્થાપિત કરતા ઘટકો વહીવટી કાયદામાં કપટ નક્કી કરવામાં મદદરૂપ થઈ શકે નહીં. લોર્ડ બ્રિજ દ્વારા ખવાજા વિરુદ્ધ સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર હોમ ડિપાર્ટમેન્ટ, ૧૯૮૩ (૧) ઓલ ઈઆર ૭૬૫ માં યોગ્ય રીતે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે, વૈધાનિક કાયદાના સંદર્ભમાં કપટ નક્કી કરતી વખતે સામાન્ય કાયદાના કપટની અસરો અંગેના સિદ્ધાંતો દાખલ કરવા જોખમી છે. કાયદાના સંદર્ભમાં "કપટ" એ કાયદાની જોગવાઈઓમાંથી બચવા માટેનો એક ભ્રામક વ્યવહાર હોવો જોઈએ. "જો કોઈ

કાયદો કોઈ એક ચોક્કસ હેતુ માટે પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તો કાયદાની અદાલત એવા કોઈપણ પ્રયાસને મંજૂરી આપશે નહીં જે કાયદાની કામગીરીને અન્ય કોઈ બાબત સુધી લંબાવવા માટે કરવામાં આવી શકે જે તેના ઉદ્દેશ્યથી તદ્દન વિદેશી છે અને તેના વ્યાપની બહાર છે. કાયદા પરના કપટની આજની વિભાવના સત્તાના દુરુપયોગ અથવા સત્તાના કપટપૂર્ણ પ્રયોગની આસપાસ ફરે છે. તે સત્તાની મર્યાદાઓ ઓળંગવા અથવા છળકપટ અપનાવીને કાયદાની જોગવાઈને નિષ્ફળ બનાવવાને કારણે ઉદ્ભવી શકે છે અથવા સત્તાનો પ્રયોગ બાહ્ય અથવા અપ્રસ્તુત વિચારો માટે થઈ શકે છે. જાહેર કાયદા અથવા વહીવટી કાયદામાં કપટનો રંગ, જેમ તે વિકસી રહ્યો છે, વિવિધ શેક્સ ધારણ કરી રહ્યો છે. તે સત્તાના પ્રયોગને આહવાન કરવા અને સત્તાધિકારી અથવા ટ્રિબ્યુનલ પાસેથી આદેશ મેળવવા માટે જાણીજોઈને અને ઇરાદાપૂર્વક ખોટી હકીકતો જાહેર કરીને આચરવામાં આવેલી છેતરપિંડીમાંથી ઉદ્ભવે છે. પરિણામે એવા અધિકારક્ષેત્રનો પ્રયોગ થવો જોઈએ જે અન્યથા પ્રયોજવામાં આવ્યો ન હોત. ખોટી રજૂઆત એવી કલમમાં આપેલી શરતોના સંબંધમાં હોવી જોઈએ જેના અસ્તિત્વ અથવા બિન-અસ્તિત્વ પર સત્તાનો પ્રયોગ થઈ શકે છે. પરંતુ કાયદા દ્વારા જાહેર કરવાની જરૂર ન હોય તેવી હકીકત જાહેર ન કરવી તે કપટ સમાન ન હોઈ શકે. વ્યાપારી વ્યવહારોમાં પણ દરેક હકીકત જાહેર ન કરવી તે કારણે દૂષિત કરતું નથી. "કરારમાં દરેક વ્યક્તિએ પોતાના માટે જોવું જોઈએ અને ખાતરી કરવી જોઈએ કે તે ખરાબ સોદાથી બચવા માટે જરૂરી માહિતી મેળવે છે.

જાહેર કાયદામાં ફરજ એ છેતરવાની નથી. (જુઓ શ્રીમતી સૃષ્ટિ ધવન વિરુદ્ધ મેસર્સ શો બ્રધર્સ, ૧૯૯૨ (૧) એસસીસી ૫૩૪).

તે કેસમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"કપટ અને સાંઠગાંઠ કોઈપણ સંસ્કારી ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રણાલીમાં અત્યંત પવિત્ર કાર્યવાહીને પણ દૂષિત કરે છે. તે માનવ વર્તનને વર્ણવતી એક વિભાવના છે. માઈકલ લેવી કપટ કરનારને મિલ્ટનના જાદુગર, કોમસ સાથે સરખાવે છે, જે 'મને સરળ હૃદયના માણસમાં પાંખો આપીને તેને જાળમાં ફસાવવા' ની પોતાની ક્ષમતા પર આનંદિત થતો હતો. તેને છળકપટ અથવા છેતરપિંડીના કૃત્ય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. વેબસ્ટર્સ થર્ડ ન્યૂ ઇન્ટરનેશનલ ડિક્શનરીમાં સામ્યતામાં કપટને એક એવા કૃત્ય અથવા કૃત્યના લોપ અથવા છૂપાવવા તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે જેના દ્વારા એક વ્યક્તિ અન્ય વ્યક્તિ પર અંતરાત્મા વિરુદ્ધ લાભ મેળવે છે અથવા જેને સામ્યતા કે જાહેર નીતિ અન્ય પક્ષકાર માટે નુકસાનકારક હોવાને કારણે પ્રતિબંધિત કરે છે. બ્લેક્સ લીગલ ડિક્શનરીમાં, કપટને અન્ય વ્યક્તિને તેના પર ભરોસો રાખીને તેની કોઈ કિંમતી વસ્તુ છોડી દેવા અથવા કાયદાકીય અધિકાર સમર્પિત કરવા માટે પ્રેરિત કરવાના હેતુથી સત્યના ઇશદાપૂર્વકના વિકૃતિકરણ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે; શબ્દો દ્વારા અથવા વર્તન દ્વારા, ખોટા અથવા ભ્રામક આક્ષેપો દ્વારા અથવા

જે જાહેર કરવું જોઈતું હતું તેને છુપાવીને હકીકતની બાબતની ખોટી રજૂઆત કરવી, જે અન્યને છેતરે છે અને છેતરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે જેથી તે તેના કાયદાકીય નુકસાન માટે તે મુજબ વર્તે. કન્સાઈઝ ઓક્સફર્ડ ડિક્શનરીમાં, તેને ગુનાહિત છેતરપિંડી, અયોગ્ય લાભ મેળવવા માટે ખોટી રજૂઆતનો ઉપયોગ; અપ્રમાણિક ચુકિત અથવા પ્રપંચ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ અનુસાર, રજૂઆતને ખોટી અને તેથી ખોટી રજૂઆત ગણવામાં આવે છે, જો તે ભૌતિક તારીખે સારાંશમાં અને હકીકતમાં ખોટી હોય. કરાર ધારાની કલમ ૧૭ કપટને અન્ય વ્યક્તિને છેતરવાના ઇરાદા સાથે કરારના પક્ષકાર દ્વારા કરવામાં આવેલા કૃત્ય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ડિક્શનરીના અર્થ પરથી અથવા અન્યથા કપટ એ કોઈ હકીકત વિશે રજૂઆત કરનારની ઇરાદાપૂર્વકની સક્રિય ભૂમિકામાંથી ઉદ્ભવે છે, જેને તે અસત્ય હોવાનું જાણે છે છતાં તે રજૂઆત મેળવનારને તેના પર વિશ્વાસ કરાવીને ગેરમાર્ગે દોરવામાં સફળ થાય છે. રજૂઆત કપટપૂર્ણ બનવા માટે તે હકીકતની હોવી જોઈએ અને તે ખોટી હોવાની જાણકારી હોવી જોઈએ. એક અગ્રણી અંગ્રેજી કેસ ડેરી વિરુદ્ધ પીક, ૧૮૮૬-૮૦ ઓલ ઈઆર રેપ ૧, ૧૮૮૮ (૧૪) એસી ૩૩૭ (એચ એલ) માં કપટ શું બને છે તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું હતું: (ઓલ ઈઆર પૃષ્ઠ ૨૨ બી-સી).

'કપટ ત્યારે સાબિત થાય છે જ્યારે એવું બતાવવામાં આવે કે ખોટી રજૂઆત કરવામાં આવી છે (i) જાણીજોઈને, અથવા (ii) તેના સત્ય હોવાના વિશ્વાસ વિના, અથવા (iii) અવિચારી રીતે, તે સાચી છે કે ખોટી તેની પરવા કર્યા વિના.'

બાબતના આ પાસા પર તાજેતરમાં આ અદાલત દ્વારા રોશન દીન વિરુદ્ધ પ્રીતિ લાલ, ૨૦૦૨ (૧) એસસીસી ૧૦૦, રામ પ્રીતિ યાદવ વિરુદ્ધ ચુપી બોર્ડ ઓફ હાઈસ્કૂલ એન્ડ ઈન્ટરમીડિયેટ એજ્યુકેશન, ૨૦૦૩ (૮) એસસીસી ૩૧૧, રામ ચંદ્ર સિંહના કેસ (ઉપરોક્ત) અને અશોક લેલેન્ડ લિમિટેડ વિરુદ્ધ તામિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૪ (૩) એસસીસી ૧ માં વિચાર કરવામાં આવ્યો છે.

મહત્વના દસ્તાવેજને છુપાવવો એ પણ અદાલત સાથે કપટ કરવા સમાન ગણાશે. (જુઓ ગૌરીશંકર વિરુદ્ધ જોશી અંબા શંકર ફેમિલી ટ્રસ્ટ, ૧૯૯૬ (૩) એસસીસી ૩૧૦ અને એસપી ચેંગલવરાયા નાયડુનો કેસ (ઉપરોક્ત)).

"કપટ" એ પત્ર અથવા શબ્દો દ્વારા કરવામાં આવતું એવું વર્તન છે, જે અન્ય વ્યક્તિ અથવા સત્તાધિકારીને અગાઉના પક્ષકારના શબ્દો અથવા પત્રના

જવાબ તરીકે ચોક્કસ નિર્ણાયક વલણ અપનાવવા માટે પ્રેરિત કરે છે. જો કે બેદરકારી એ કપટ નથી પરંતુ તે કપટનો પુરાવો હોઈ શકે છે; જેમ કે રામ પ્રીતિ યાદવના કેસમાં (ઉપરોક્ત) અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે.

લાઝારસ એસ્ટેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ બીસ્લી, ૧૯૫૬ (૧) ક્યુબી ૭૦૨ માં, લોર્ડ ડેનિંગે પૃષ્ઠ ૭૧૨ અને ૭૧૩ પર અવલોકન કર્યું હતું કે, "અદાલતનો કોઈ ચુકાદો, મંત્રીનો કોઈ આદેશ ટકી રહેવા માટે મંજૂર કરી શકાય નહીં જો તે કપટ દ્વારા મેળવવામાં આવ્યો હોય. કપટ બધું જ ખોલી નાખે છે." તે જ ચુકાદામાં લોર્ડ પાર્કર એલજે એ અવલોકન કર્યું હતું કે કપટ કાયદા દ્વારા જાણીતા તમામ વ્યવહારોને ગમે તેટલી ઉચ્ચ પવિત્રતાના હોય તો પણ દૂષિત કરે છે.

કાયદાના ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો અને પૃષ્ઠભૂમિની હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતા, ટ્રિબ્યુનલ અગાઉના આદેશમાં સુધારો કરવા અને તેમાં ફેરફાર કરવા માટે ન્યાયી હતી. એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલે તેને બહાલ રાખવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી. ઉચ્ચ અદાલતનો આદેશ સ્પષ્ટપણે અસમર્થનીય છે અને તેને બાજુ પર રાખવામાં આવે છે.

અપીલ ખર્ચ વિના મંજૂર કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====